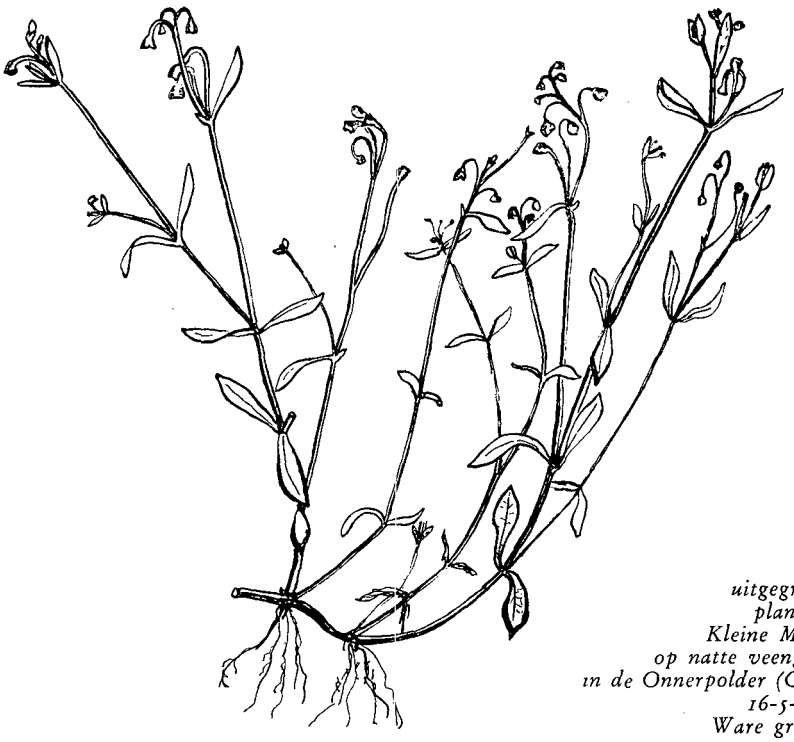

Goed uitgegroeide plant van Kleine Montia op natte veengrond in de Onnerpolder (Gron.) 16-5-1953. Ware grootte.

E. W. Clason

Montia

Montia is de naam van een weinig bekendheid genietend plantengeslacht. Het gemakkelijkst kan men er vertegenwoordigers van vinden in het voorjaar op vochtige zandgronden, waar het enkele centimeters hoge gewas met kleine, witte bloempjes door massaal optreden toch wel opvalt. De kleine, ronde stengeltjes zijn min of meer vorksgewijs sterk vertakt en de duidelijk sappige, spatelvormige blaadjes zijn kruisgewijs geplaatst. Ze zitten met dunne, draderige worteltjes in de grond vast en hebben de bloeiwijzen vooral aan de stengeltoppen. Deze Kleine Montia gaat snel tot zaadvorming over, vergeelt vroegtijdig en is dikwijls in juli al weer verdwenen. Wanneer het drogend weer is, kan men het treffen dat de rijpe zaaddozen opengaan en de drie vruchtbladen zich even later om de lengteas inrollen, waarbij de zaden ver weggeslingerd worden. De zaden zijn met het blote oog gezien dof en geknobbeld.

Om zeker te zijn, dat men met het geslacht *Montia* te doen heeft, moet men de bloemen met een loep bekijken. Twee schutbladen vormen een „kelk" (Posteleinfamilie) en het vijfdelige bloemdek vertoont twee iets grotere en drie kleinere slippen. De planten moeten geheel kaal zijn. Nauw verwant zijn de Amerikaanse geslachten *Claytonia* en *Limnia*, waarvan Winterpostelein met komvormig vergroeide bladeren onder de bloeiwijzen bij ons

op verschillende plaatsen sedert lange tijd is ingeburgerd en enkele andere soorten een enkele maal verwilderd zijn gevonden.
Ik vond *Montia* voor het eerst in een Drents beekdal, waar de plantjes dicht kussenvormig uit het water omhoog groeiden tot een hoogte van ongeveer tien centimeter. Dit was de landvorm van Watermontia. In tegenstelling tot Kleine Montia bloeit ze tot laat in de herfst, terwijl de groene kussens van de landvorm en de dobberende rozetjes van de watervorm de gehele winter door groen zijn en, als het maar even dooit, doorgroeien. Deze steeds doorgroeiende planten hebben altijd goed ontwikkelde bladeren

Dal van de Drentse A bij Ballo, waar Watermontia groeit. (24-1-1954)

aan de toppen en geen opvallend eindelingse bloeiwijzen; ze brengen wortels voort aan de stengeltjes onder de knopen, hetzij in het water (watervorm) of in de lucht (landvorm). Watermontia is zeldzamer dan Kleine Montia, want ze komt op minder algemene groeiplaatsen voor, nl. in beekjes en op moerassige plaatsen en greppels in beekdalen zoals op de Veluwe, in Twente en Drente. De zaden zijn met het blote oog gezien glanzend en meer of minder geknobbeld.
Behalve deze beide komt in Nederland Glanszaadmontia, met sterk glanzende en geheel gladde zaden, voor. Ze werd voor het eerst onderkend in 1934 door Prof. Dr J. Heimans bij Ootmarsum. Door het landijs zijn daar oligocene en miocene aardlagen samen met het hoogterras tot een noord-zuid verlopende heuvelrug opgestuwd, die omgeven is door keileem. Voor Glanszaadmontia moet men bij de Braamberg zijn in het brongebied van de Mosbeek of in het Sprengendal. De Mosbeek ontstaat dicht bij de Duitse grens bij het buurtschap Hesinge en stroomt dan naar het westen.

Bij Vasse heeft de beek zich in de heuvelrug een dal uitgeslepen, dat zich als een bosguirlande in het landschap aftekent. Zolang er nog boerderijtjes in het dal staan, zal men de op helder schoon water gestelde Montia tevergeefs zoeken. Volgt men de beek stroomopwaarts, dan komt men in het brongebied, met nog veel heide en moerassige wildernis, alsook groenland. Hier bevindt zich een elzenmoerasbos, waarin de Groninger Biologenclub in 1948 Glanszaadmontia vond. De elzen staan hier op een lemige ondergrond bedekt met een laag van 20 tot 40 centimeter dikke, drassige plantenafval. Tijdens de Pinksterdagen van 1954 zag ik hier hele plekken bedekt met de fijne, draderige stengeltjes met heldergroene blaadjes en witte bloempjes van Montia. Op 1 november van dat jaar waren onder de reeds kale elzen de planten geheel verdwenen. Greppels van het weiland in de buurt waren toen op verschillende plaatsen geheel opgevuld met de landvorm van Watermontia. Mooi was te zien dat de Watermontia ten opzichte van concurrerend Sterrekroos in het voordeel was, doordat laatstgenoemde plant niet en zij wel gemakkelijk boven het water kon uitgroeien. Bij het zien van de welige kussens van Watermontia werd het mij begrijpelijk, dat in Baden en Bohemen de plant in de winter als groente op de markt komt.
Glanszaadmontia komt als soort voor met de naam *Montia lamprosperma* Cham.; de soortaanduiding betekent letterlijk glanszaad. Deze naam werd door de Duitse botanicus Ad. von Chamisso in 1831 gegeven aan Montia-planten, die hij verzameld had op de Aleoeten en die sterk glanzende, dunne en daardoor gemakkelijk scheurende zaadhuidjes hadden, geheel glad zonder knobbels. Het bleek, dat Montia met dergelijke zaden in de noordelijke en alpiene gebieden over de gehele aarde voorkomt, ook in Oost-Duitsland. Het optreden van de plant bij Ootmarsum, zover naar het zuiden in het laagland, is wel merkwaardig. De naam *Montia lamprosperma* Cham. moet echter vervangen worden door *Montia fontana* L.
Natuurliefhebbers zijn dikwijls wrevelig gestemd, wanneer een plant verschillende latijnse namen heeft. Ze vragen zich af hoe dit komt en waarom een vanouds bekende soort in een nieuwe druk van de flora een andere wetenschappelijke naam heeft gekregen. Dit kan nodig zijn om twee redenen, nl. òf de inzichten over de rang van het betrokken taxon hebben zich gewijzigd òf de oude naam is niet wettig volgens de internationaal aanvaarde regelen voor naamgeving. Men kan de drie genoemde Montia-taxa als drie soorten opvatten. Ik geef er de voorkeur aan, degenen te volgen, die er één soort (species) van maken. Voorts meen ik, dat de eenjarige Kleine Montia en Glanszaadmontia met elkaar meer overeenkomen dan deze beide met de wintergroene Watermontia. De overeenkomsten en verschillen, zo men wil verwantschappen, kunnen volgens mij het beste tot uitdrukking worden gebracht door de beide eenjarige taxa als twee variëteiten van één ondersoort (subspecies) te beschouwen en Watermontia als een afzonderlijke ondersoort.
Nu we onze opvatting van de rangen der Montia-taxa hebben bepaald, kunnen we nagaan, wat de wettige namen er voor zijn. Het belangrijkste hiervoor zijn de prioriteitsregels. De oudste tweedelige naam, te beginnen met de namen van Linnaeus, voorkomende in zijn boek „Species Plantarum" van 1753, is wettig, indien geldig gepubliceerd. Geldig is een naam, die voorkomt in een gedrukt geschrift, dat of te koop is geweest of op

andere wijze effectief verspreid werd. In 1753 heeft Linnaeus de naam *Montia fontana* gebruikt en dat is derhalve de wettige soortnaam voor al onze Montia-planten. Dan de namen van de beide ondersoorten. Degene, waartoe de planten behoren, die Linnaeus in het bijzonder bij zijn naamgeving op het oog heeft gehad, behoort de naam *Montia fontana* L.ssp. *fontana* te krijgen. In zijn boek van 1753 verwijst Linnaeus naar een van zijn andere werken, nl. naar de in 1737 te Amsterdam gepubliceerde Flora Lapponica. Aangezien in Lapland alleen Glanszaadmontia voorkomt, moet Linnaeus deze in het bijzonder bedoeld hebben; dit is het type van de soort. Glanszaadmontia moet dan in de rang van variëteit de wettige naam van *Montia fontana* L.ssp. *fontana* var. *fontana* hebben.
Kleine Montia rekenen we tot dezelfde ondersoort, maar als een andere variëteit daaronder. De wettige naam hiervan blijkt te zijn *Montia fontana* L.ssp. *fontana* var. *chondrosperma* Fenzl. In 1843 heeft Fenzl voor het eerst een naam gegeven aan de Kleine Montia onder de soort *Montia fontana* L. in de rang van variëteit. De variëteitsaanduiding *chondrosperma* betekent letterlijk gekorreld zaad.
Voor Watermontia moeten we nagaan, wie er voor het eerst een geldige naam gegeven heeft in de rang van ondersoort onder de soort *Montia fontana* L. Dit hebben Schuebler en Von Martens gedaan in hun Flora van Wuertemberg van 1834. Deze floristen namen reeds stelling tegen het „produceren" van steeds meer soorten door opdelen van de Linneaanse soorten. Daarom gebruikten zij de soortaanduiding *rivularis* van Gmelin voor dit taxon in de rang van ondersoort. De wettige naam van Watermontia is derhalve *Montia fontana* L.ssp. *rivularis* (Gmelin) S. et M.

Landvorm van Watermontia. (Brongebied v. d. Mosbeek 1-11-1954)